

Latvijas preses korespondenti Spānijas pilsoņu karā: Oto Zeltiņa un Georga Timuškas piemērs¹

Latvian Press Correspondents in the Spanish Civil War: the Case of Oto Zeltiņš and Georgs Timuška

Ginta Ieva Bikše, *Mg. hist.*

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes doktorante

Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050

E-pasts: ginta.ieva@hotmail.com

Rakstā izvērtēta divu laikraksta “Jaunākās Ziņas” preses korespondentu – Oto Zeltiņa un Georga Timuškas – sniegtā informācija un darbība Spānijas pilsoņu karā laika posmā no 1936. gada septembra līdz 1937. gada oktobrim. Aplūkoti faktori, kas ietekmēja iespēju sniegt objektīvas reportāžas par norisēm Spānijas pilsoņu karā, – propaganda, cenzūra un korespondentu ideoloģiskā pārliecība. Vienlaikus pievērsta uzmanība Latvijas preses korespondentu darba apstākļiem, raksturojot ikdienu un izaicinājumus Spānijas pilsoņu kara kontekstā.

Atslēgvārdi: Spānijas pilsoņu karš, preses korespondenti, cenzūra, “Jaunākās Ziņas”, Oto Zeltiņš, Georgs Timuška.

This article examines the activities and information provided by two Latvian press correspondents – Oto Zeltiņš and Georgs Timuška – who witnessed the Spanish Civil War one after another from September 1936 to October 1937. Propaganda, censorship and ideological beliefs of the correspondents are considered as factors that affected the objectivity of the reportages on the Spanish Civil War. Furthermore, the article reflects upon the Latvian correspondents’ working conditions by describing their everyday life and challenges in the context of the Spanish Civil War.

Keywords: Spanish Civil War, correspondents, censorship, Latvian press, Oto Zeltiņš, Georgs Timuška.

Vairākiem Latvijas laikrakstiem² bija ārvalstu korespondenti – gan uz ārzemēm nosūtīti Latvijas pilsoņi, gan ārvalstu pilsoņi, kas rakstīja reportāžas no savām mītnes zemēm, tādējādi sniedzot iespēju iegūt un publicēt aktuālāko informāciju par norisēm ārvalstīs. Visvairāk ārvalstu korespondentu bija Latvijas lielākajam laikrakstam “Jaunākās Ziņas”, kura redakcija varēja nosūtīt savus korespondentus arī uz konfliktu norises vietām.³ Par notikumiem Spānijā laikraksts

“Jaunākās Ziņas” rakstija jau no neveiksmīgā apvērsuma mēģinājuma pirmajām dienām, atzīmējot tendenci, ka nereti no ārvalstu ziņu dienestiem saņemtā informācija esot ļoti pretrunīga.⁴ Spānijas pilsoņu karš piesaistīja ievērojamu ārvalstu preses interesi. Cenšoties noskaidrot un atainot apstākļus, uz Spāniju no dažādām pasaules valstīm devās gandrīz tūkstoš korespondentu.⁵ Daži no mūsdienās pazīstamākajiem korespondentiem Spānijas pilsoņu karā ir Ernests Hemingvejs (*Ernest Hemingway*), Artūrs Kestlers (*Arthur Koestler*), Marta Gelhorna (*Martha Gellhorn*), Antuāns de Sent-Ekziperī (*Antoine de Saint-Exupéry*).⁶ Laikraksta “Jaunākās Ziņas” korespondenti – gan Oto Zeltiņš (arī Goldfelds),⁷ kurš devās uz Spāniju no iepriekšējās reportāžu sniegšanas vietas Palestīnā, gan Georgs Timuška, kurš paralēli O. Zeltiņa pirmajām reportāžām no Spānijas sniedza informāciju par konfliktiem Ķīnā, – bija jau guvuši pieredzi kara atspoguļošanā.⁸ Latvijas sabiedrību interesēja abu preses korespondentu reportāžas un pieredze Spānijā – par to liecināja lekciju labā apmeklētība, kuras O. Zeltiņš un G. Timuška nolasīja pēc atgriešanās Latvijā.⁹

Vairāki autori¹⁰ pētījuši ārvalstu korespondentu darbību Spānijas pilsoņu karā, bet Latvijas preses korespondentu darbībai līdz šim nebija pievērsta padziļināta uzmanība. Raksta mērķis ir analizēt Latvijas preses korespondentu – O. Zeltiņa un G. Timuškas – darba specifiku un reportāžās sniegto informāciju par norisēm Spānijas pilsoņu karā. Pirmais uz Spāniju devās “Jaunāko Ziņu” korespondents O. Zeltiņš, Spānijā viņš nokļuva 1936. gada septembra sākumā un tur uzturējās, sniedzot reportāžas, līdz tā paša gada novembrim, kad viņu nomainīja G. Timuška.¹¹ Raksta hronoloģiskās robežas ietver 1936. gada septembri, kad O. Zeltiņš ieradās Spānijā, un 1937. gada oktobri, kad G. Timuška atgriezās Latvijā.¹²

Rakstā vispirms aplūkota propaganda gan nacionālistu, gan republikāņu pusē, skaidrojot tās ietekmi uz ārvalstu, it īpaši Latvijas, preses korespondentu darbību. Vienlaikus pievērsta uzmanība arī cenzūrai, ar kuru saskārās O. Zeltiņš un G. Timuška, ziņojot par norisēm Spānijā, kā arī korespondentu ideoloģiskajai pārlicībai, kas ietekmēja reportāžu saturu. Tāpat rakstā aplūkots Latvijas preses korespondentu darba apstākļu raksturojums, kas ļāva vairāk uzzināt par viņu ikdienu Spānijā.

Propaganda, cenzūra un korespondentu ideoloģiskā pārlicība

Spānijas pilsoņu karā gan nacionālisti, gan republikāņi izplatīja un sniedza nepatiesu informāciju, kā arī izmantoja dažādus propagandas līdzekļus. Kā norādījis spāņu vēsturnieks Luiss Ariass Gonsales (*Luis Arias González*), Spānijas pilsoņu karš sniedza iespēju ne tikai pārbaudīt vēlāk Otrajā pasaules karā izmantoto kara militāro tehniku un taktiku, bet arī informācijas manipulācijas metodes sabiedriskā viedokļa veidošanai.¹³ Pēc nacionālistu apvērsuma sākuma pirmās to ārvalstu korespondentu reportāžas, kuri visbiežāk uzturējās Madriidē un Barselonā, lielākoties informēja par masveida slepkavībām republikāņu pusē, tādējādi negatīvi ietekmējot Spānijas Republikas starptautisko tēlu. Turklāt daudzi reportāžu autori nerunāja spāņu valodā, un tas liedza iespēju iegūt informāciju no mazāk turīgajiem Spānijas iedzīvotājiem, kuri bēga no Āfrikas armijas. Ar laiku republikāņiem izdevās veidot sabiedrisko viedokli arī sev par labu. Tomēr angļu militārais vēsturnieks Antonijs Bīvors (*Antony Beevor*) norādījis, ka nacionālisti uzvarēja cīņā par starptautisko viedokli, jo, izmantojot bailes no komunisma draudiem, spēja noskaņot sev par labu ietekmīgu Lielbritānijas un ASV auditoriju.¹⁴

Abi laikraksta "Jaunākās Ziņas" preses korespondenti reportāžas sniedza, uzturoties Spānijā un vērojot situāciju no Latvijas oficiāli neatzītās nacionālistu puses. O. Zeltiņš, lai saņemtu atļauju nokļūt Spānijā, bija devies uz spāņu Marokas galvaspilsētu Tetuānu – "*spāņu nacionālās revolūcijas šūpuli*".¹⁵ Savukārt G. Timuška Rīgā bija saņēmis Hesusu de Ensio i Kortesa (*Jesús de Ensio i Cortes*) ieteikuma vēstuli un vīzu – datētu 1936. gada 9. novembrī, kas ļāva iebraukt un rezidēt nacionālās valdības teritorijā.¹⁶ H. de Ensio i Kortess 1936. gada 1. augustā Latvijas ārlietu ministram Vilhelmam Munteram paziņoja par savu demisiju, jo nevēlējās pārstāvēt Madrides valdību.¹⁷ 1936. gada oktobrī, kad Rīgā ieradās jaunais Spānijas pilnvarotais lietvedis Seferino Palensija i Alvaress Tubavs (*Ceferino Palencia y Alvarez Tubau*), H. de Ensio i Kortess pie Spānijas sūtniecības telpu durvīm bija pielicis vizītkarti, ka viņš pārstāv Spānijas nacionālo (Burgosas) valdību.¹⁸ Tā kā 1936. gada novembrī Latvijā uzturējās gan nacionālistu, gan republikāņu pārstāvis, ir būtiski atzīmēt, ka bija iespēja interesēties par atļauju saņemšanu no Latvijas oficiāli atzītās Spānijas Republikas, lai sniegtu reportāžas no republikāņu puses. Iespējams, abu korespondentu došanās uz nacionālistu pusi skaidrojama ar Spānijas pilsoņu kara sākumā sākotnēji negatīvo Spānijas Republikas starptautisko tēlu. Vienlaikus jānorāda – arī ņemot vērā, ka Latvija oficiāli ievēroja neitralitātes politiku pret Spānijas pilsoņu karu, tomēr Latvijas oficiālajā presē nereti bija vērojami viedokļi, kas puda zināmas simpātijas pret nacionālistu pusi. S. Palensija i Alvaress Tubavs vēstulē Spānijas vēstniekam Francijā Luisam Arakistainam Kevedo (*Luis Araquistáin Quevedo*) minēja, ka Latvijā juties vientuļš un nevēlēties būt viens valstī, kurā bija jācinās pret visu "*absolūti fašistisku valdību*".¹⁹ Turklāt S. Palensija i Alvaress Tubavs bija centies preseī paust

savu viedokli un iebildumus pret publicēto informāciju par Spānijas Republiku, bet "*nekur nav laists pie vārda*".²⁰

Republikāņu pusē varēja darboties dažādu ideoloģisko pārliecību korespondenti, izņemot Vācijas, Portugāles un Itālijas oficiālo mediju pārstāvjus, bet nacionālistu puse atļaujas izsniedza tikai savu sabiedroto un konservatīvo mediju pārstāvjiem.²¹ Turklāt nacionālistu pusē stingrās kontroles apstākļu dēļ korespondentu darbība pārsvarā bija isāka un viņi biežāk tika izraidīti nekā no republikāņu puses.²² Steigā izceļot no Spānijas bija spiests arī O. Zeltiņš, tādēļ "Jaunākās Ziņas" veica korespondentu maiņu – laikraksta redakcija G. Timušku bija plānojusi iecelt pastāvīgā korespondenta amatā PSRS.²³ Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļas vadītājs Arnolds Skrēbers Latvijas ārkārtējam sūtnim un pilnvarotajam ministram Francijā Oļģerdam Grosvaldam, kurš bija akreditēts pārstāvēt Latvijas intereses pie Spānijas oficiālās valdības arī Spānijas pilsoņu kara laikā, skaidroja, ka "[...] O. Zeltiņš esot atkal sanācis konfliktā ar ģen. Franko iestādēm [...]".²⁴ A. Skrēbers puda viedokli, ka korespondentu maiņa Latvijai būs ieguvums.²⁵ Vēsturnieks Pols Prestons (*Paul Preston*) norādījis, ka vairāk nekā 30 korespondenti izraidīti no nacionālistu kontrolētajām teritorijām, bet tikai viens no republikāņu puses, turklāt vismaz vienu korespondentu nacionālisti nogalinājuši un vairākus turējuši apcietinājumā no dažām dienām līdz vairākiem mēnešiem.²⁶ Šāda pieredze bija arī *Paramount* operatoram latvietim Jānim Doredam, kurš bija ieradies Spānijā, lai filmētu ciņu ainas. Nacionālisti viņu apcietināja, bet atbrīvošanu panāca tikai cits *Paramount* reportieris.²⁷

Kā trīs galvenās nacionālistu propagandas tēmas iespējams norādīt vēršanos pret komunismu, reliģijas aizstāvēšanu un spāņu nacionālisma koncepcijas. Nacionālisti propagandā vērsās pret republikāņu nežēlību un "*sarkano teroru*".²⁸ Spāņu vēsturnieki

Karloss Hils Andress (*Carlos Gil Andrés*) un Hulians Kasanova (*Julián Casanova*) norādījuši, ka, izrēķinoties ar opozīciju ieņemtajās teritorijās, nacionālistu daļā tika nogalināts ap 100 tūkstošu cilvēku, bet republikāņu kontrolētajā daļā – aptuveni 55 tūkstoši cilvēku.²⁹ Atšķirībā no republikāņu puses, kur korespondentiem bija lielākas pārvietošanās brīvības, nacionālistu pusē preses dienesta pārstāvji kontrolēja to, ko korespondenti redzēja.³⁰ Jebkuram nozīmīgākam pābraucienam Spānijā bija nepieciešamas speciālas atļaujas, nosakot izbraukšanas vietu un galamērķi. Korespondenti bija atkarīgi no oficiālajiem preses dienestiem – Salamankā, Burgosā, Seviljā, Vitorijā, Saragosā. Doties uz fronti varēja tikai ar īpašu atļauju un pārsvarā oficiāla preses biroja pārstāvja klātbūtnē, pārvietojoties lielākās grupās.³¹ O. Zeltiņš telegrammā 1936. gada 5. septembrī informēja par grūtībām savā darbā:

“Jāsaka, ka uz žurnālistu šeit skatās kā uz diezgan nevēlamu elementu. Tam nākas pārvarēt tādas grūtības informācijas ievākšanā, tāpat arī tās nosūtīšanā, ka darbs kļūst gandrīz neiespējams.”³²

Dažas O. Zeltiņa reportāžas papildinātas ar attēliem, bet korespondents norādījis, ka ne visur atļauts fotografēt.³³ Citādu pieredzi paudis G. Timuška:

“Par sevi varu teikt, ka līdz šim esmu sastapis savā žurnālista darbā vislielāko pretimnākšanu. Esmu saņēmis speciālu atļauju rakstīt korespondences un sūtīt telegrammas latviski.”³⁴

Tomēr G. Timuška norādījis, ka informācijas ievākšana, it īpaši par militāro stāvokli, radija grūtības, jo korespondentu varēja noturēt par spiegu.³⁵ G. Timuška devies aplūkot frontes pirmās līnijas viena no visslavenākajiem preses dienesta

pārstāvjiem – Gonsalo de Agileras Munro (*Gonzalo de Aguilera Munro*) – pavadībā. Latvijas preses korespondents atzinīgi novērtējis spāņu darbu un vēlmi parādīt kauju norisi, pat ievēdot Bilbao pirms pirmajām nacionālistu vienībām.³⁶ Tomēr G. de Agilera Munro vairāk kļuvis slavens ar saviem konservatīvajiem un nežēlīgajiem uzskatiem par pretinieku,³⁷ kurus G. Timuška nepieminēja savās reportāžās.

Iespēja kontrolēt korespondentu pārvietošanos ļāva, piemēram, novērst, ka Toledo ieņemšanā ārvalstu preses pārstāvji redzētu nacionālistu nežēlastību – viņi nogalināja pretiniekus, neņemot gūstekņus.³⁸ O. Zeltiņš vēroja Toledo aplenkšanu un kaujas no attāluma, bet informāciju par pilsētas ieņemšanu saņēma Talaverā un arī vēlāk nerakstīja par nacionālistu īstenotajām masveida slepkavībām.³⁹ G. Timuška ne reizi vien savos rakstos iekļāva gan virsnieku, gan aculiecinieku viedokli, ka nacionālistu vardarbība pret civiliedzīvotājiem esot republikāņu mīts un iedzīvotāji patiesībā ar sajūsmu sagaidot nacionālistus kā atbrīvotājus.⁴⁰ Vienlaikus abi preses korespondenti bieži reportāžās iekļāva aculiecinieku liecības un no iedzīvotājiem dzirdētus stāstus par republikāņu nežēlīgajām represijām.⁴¹ Abu Latvijas preses korespondentu reportāžās atspoguļojās nacionālistu propagandas tendences. Vienlaikus jāuzsver, ka abās pusēs bija propaganda un daudz nepatiesas informācijas. Kā piemēru var aplūkot G. Timuškas piedzīvoto kādā bārā Toledo:

“Piepeši skaļās čalas apklust, jo kāds iesaucas: “Klausaities, ko stāsta sarkanā Barselona!” – Aizsmakuša spīkera balss ziņo: “Šodien mūsu varonīgās milicijas daļas pēc sīvām cīņām ieņēmušas Toledas un Talaveras pilsētas...” Tālāko vairs nedzird, jo telpu pāršalc skaļa smieklu un piezīmju vētra. Valda neizsakāma jautrība, kāda var pārņemt vienīgi “sarkano ieņemtajā Toledā” mierīgi sēdošos nacionālistu karavīrus.”⁴²

Ar nacionālistu propagandu bija cieši saistīta cenzūra. P. Prestons norādījis: cenzūras radītās problēmas korespondentiem republikāņu pusē bija apnicīgas, taču nacionālistu pusē tās jau varēja radīt draudus dzīvībai.⁴³ Gan propagandas, gan cenzūras ierobežojumu dēļ Latvijas preses korespondentu reportāžas kā avots Spānijas pilsoņu kara kauju un karojošo pušu apstākļu izpētē būtu izmantojamas ļoti piesardzīgi un tikai kontekstā ar rūpīgu historiogrāfijas pētījumu analīzi. Cenzūras jautājums izskanēja O. Zeltiņa lasītajās lekcijās par Spānijas pilsoņu karu pēc viņa atgriešanās Latvijā. Laikraksta "Jaunākās Ziņas" publicētajā lekcijas reklamā⁴⁴ minēts, ka tiks aplūkots jautājums "Kāpēc kara korespondenti nevar ziņot patiesību?". Jāņem arī vērā, ka reportāžu saturu ietekmēja korespondentu ideoloģiskā pārliecība, kas cenzūras apstākļos varēja tikt ierobežota. Vairākos laikrakstos⁴⁵ atrodama informācija par lekciju, ko O. Zeltiņš bija sniedzis 1936. gada 14. decembrī. Laikrakstā "Rīts" publicēts pārmetums, ka O. Zeltiņš reportāžās "slavēja ģen. Franko", bet lekcijā izteicis kritiku nacionālistiem.⁴⁶ Atbilstoši savai ideoloģiskajai pārliecībai vēl dzelīgāk korespondenta darbu un lekcijā paustos viedokļus kritizēja Latvijā izdots nelegālais komunistu laikraksts "Brīvā Jaunatne":

"Z. atvainošanās, ka viņš nav varējis rakstīt citādi, tāpēc, ka uz viņa kakla sēdējuši trīs cenzori, kas katru viņa rakstīto lapu izlasījuši un apzīmogojuši ar trīs zīmogiem, neatbilst godīga cilvēka morālei. Divi Spānijas korespondenti jau atmaskojušies: Krauze – kažokādu zaglis,⁴⁷ Zeltiņš – pērka miselis."⁴⁸

Nemot vērā, ka O. Zeltiņš bija spiests atstāt Spāniju, viņš neatbilda nacionālistu izvirzītajām prasībām korespondentiem. Vienlaikus arī Latvijā pastāvēja cenzūra – viens no laikraksta "Jaunākās Ziņas"

redaktoriem, Rolands Ozols, atmiņās pauž, ka par ārzemju ziņām atbildīgais redaktors Jānis Benjamiņš bieži saņēmis sabiedrisko lietu ministra Alfrēda Bērziņa norādījumus,⁴⁹ tomēr Kārļa Ulmaņa režīma preses cenzūra līdz šim padziļināti nav pētīta.⁵⁰

O. Zeltiņš atsevišķās reizēs centās sevi pozicionēt kā neitrālu žurnālistu.⁵¹ Tomēr korespondents izrādīja zināmas simpātijas pret vadoni, rakstot, ka spāņu tautai "jāatrod vadonis, kam tauta pilnīgi varētu uzticēties un kas visu darītu tikai tautas labā".⁵² Līdzīgas domas O. Zeltiņš pauda arī pēc atgriešanās Latvijā – Fransisko Franko personība radījusi iemeslu ticēt, ka pēc Madrides ieņemšanas viņš spētu atrisināt Spānijas grūtības – Katalonijas vēlmi pēc neatkarības, nacionālistu iekšējās ideoloģiskās pretrunas un kara radītās ekonomikas problēmas.⁵³ Turklāt korespondents norādījis: "[...] visi spāņu tautas draugi cer, karstās cīņās pie Madrides izšķirsies galīgi nacionālistiem par labu".⁵⁴ Vienlaikus O. Zeltiņš 1936. gada 14. decembra lekcijā kritizēja F. Franko par nokavēto izdevību ieņemt Madridi, kā arī par solīto sociālo reformu neīstenošanu, turklāt atzīmēja, ka grūti prognozēt kara iznākumu, bet F. Franko nebūšot iespējams uzvarēt bez lielāka ārvalstu atbalsta.⁵⁵

G. Timuška norādīja uz problemātiku būt objektīvam:

"[...] ilgāku laiku uzturēdamies vienā pusē, – sīki iepazīties ar visām tās dzīves nozarēm – par pretējo pusi žurnālists var spriest vienīgi no vērojumiem pāri nepāreja-mām frontes ierakumu līnijām un pēc gūstekņu un pārbēdzēju nostāstiem".⁵⁶

Izmantojot izdevību, ar pazīstama žurnālista palīdzību un kāda šofera dokumentiem G. Timuškam bija iespēja arī vienu dienu novērot pierobežas dzīvi republikāņu pusē. Preses korespondents izmantoja

šos apstākļus, lai vērotu un aprakstītu pierobežas dzīvi – pārtikas trūkumu, cilvēku drūmo garastāvokli, kā arī lai izjautātu anarhistu milici. Tomēr sniegt plašāku republikāņu puses apstākļu raksturojumu un tikt tālāk par pierobežu G. Timuškam neizdevās, jo viņam nebija piemērotu dokumentu.⁵⁷ Latvijas preses korespondenta reportāžās pārmaiņas vērojamas pēc izpostītās Gernikas apmeklēšanas. Arī ņemot vērā, ka reiz kāds aculiecinieks kā vainīgos basku pilsētas izpostīšanā norādījis abas puses, publicētajā liecībā pausti pārmetumi nacionālistu pusei, kuri gan mazināti, skaidrojot, ka aviācijas mestās bumbas patiesībā esot bijušas mestas uz tiltu.⁵⁸ Pēc Gernikas G. Timuška, rakstot par uzbrukumu Santanderai, skaidroja, ka nevis tikai republikāņu, bet abas puses nežēlīgi izrēķinājušās ar gūstekņiem, turklāt preses korespondents pauda arī vispārīgus vērtējumus par kara nežēlīgumu: “*Skaistā dienviņas daba it kā vienaldzīgi noraugās uz cilvēku bariem, kas, naida un atriebības kaislības pārņemti, nogalina viens otru.*”⁵⁹ Informācija, kas publicēta par G. Timuškas lekcijām pēc atgriešanās Latvijā, liecina, ka korespondents nepauda nacionālistiem labvēlīgu nostāju, bet stāstīja par naidu dažādu sabiedrības slāņu starpā, kara nežēlīgumu un ievērojamiem postījumiem, kas skāruši arī kultūrvēsturiskas ēkas.⁶⁰

Darba apstākļu raksturojums

Abu Latvijas preses korespondentu darbs bija saistīts ar risku. Gan O. Zeltiņš, gan G. Timuška nereti bijuši kauju norises vietās – Toledo O. Zeltiņam pāri lidojuši bumbvedēji, bet, par laimi, bumbas netrāpījušas viņiem tuvumā, savukārt G. Timuška vairākkārt bijis neitrālā joslā, lai redzētu, “[...] kas īstam kara korespondentam jāredz”,⁶¹ bet Lasarenasas pilsētā republikāņi šāvuši korespondentu virzienā.⁶²

Aprakstot nokļūšanu Spānijā, G. Timuška skaidrojis: “*“Mēģināts nav paspēlēts”, jo žurnālista darbs vienmēr prasa mazliet pārdrošības, drusku nekaunības un daudz uzņēmības, tikai tad var gaidīt izdošanos.*”⁶³ O. Zeltiņš bijis, piemēram, Gibraltārā, Tanžerā, Seviljā, Toledo, Talaverā, Burgosā, Avilā skatījis Madrides jumtus; G. Timuška bijis Madrides frontē, Malagā, Spānijas ziemeļos, arī Toledo, Salamankā, Burgosā. G. Timuška Spānijā uzturējās 11 mēnešus, mērojot tūkstošiem kilometru automašīnā, ko viņš raksturoja ar vārdiem: “[...] *mana auto priekšējam stiklam piestiprināts uzraksts: “Prensa estranjera” (ārzemju prese) “Jaunākās Ziņas”, Rīga, Letonia”, bet priekšā plīvo Latvijas karodziņš.*”⁶⁴ Preses korespondents bieži brauca no Madrides frontes uz Spānijas dienvidiem un ziemeļiem, lai vairākkārt atgrieztos frontēs, kurās apstākļus bija novērojis jau iepriekš.⁶⁵

Preses korespondentiem konfliktu zonās bija jārēķinās ar komforta trūkumu ikdienā – G. Timuška aukstu jumta istabiņu ar pārāk īsu gultu raksturojis kā vēl ļoti labus apstākļus, korespondents Spānijā nakšņojis arī frontes pirmajās līnijās zem krūmiem.⁶⁶ Par grūtajiem apstākļiem un to ietekmi uz veselību liecināja O. Zeltiņa lūgums, kas rakstīts pēc atgriešanās no Spānijas 1937. gada 2. februārī un adresēts tautas labklājības ministram Vladislavam Rubulim, lai piešķirtu viņam pensiju kā žurnālistam. O. Zeltiņš skaidro: “[...] *pēdējā laikā, pastāvīgo ceļojumu un nemierīgo žurnālista dzīves apstākļu dēļ, mans veselības stāvoklis ir pasliktinājies, kas ir arī mana kara laikā dabūtā ievainojuma sekas. Sakarā ar to esmu zaudējis savas darbaspējas.*”⁶⁷ Lūguma rakstīšanas brīdī viņš bija sasniedzis tikai 47 gadu vecumu.⁶⁸

Par notikumiem Spānijas pilsoņu karā Latvijas preses korespondenti ziņoja, nosūtītot gan telegrammas, gan plašākus rakstus, tādējādi laikrakstā bieži telegrammas sniedza aktuālāko norišu izklāstu, bet paralēli

raksti vēstīja par korespondentu piedzīvoto pirms vairākām dienām un pat nedēļām.⁶⁹ Šajās reportāžās preses korespondenti aprakstīja ne tikai kara attīstību, bet arī iepazītās spāņu tradīcijas, kultūras vērtības, raksturoja pilsētas un apkārtni, kur norisinājās karadarbība.⁷⁰ Tomēr, ņemot vērā, ka ar laiku korespondentiem sāka pietrūkt jaunu aspektu, kā raksturot Spānijas pilsoņu karu, citu starptautisku konfliktu kontekstā un lielo izmaksu dēļ no 1937. gada vidus daudzi laikraksti un ziņu aģentūras sāka samazināt korespondentu skaitu Spānijā.⁷¹ Arī G. Timuška pievienojās tiem preses korespondentiem, kas 1937. gadā atstāja Spāniju.⁷² Pēc atgriešanās Latvijā 1937. gada oktobrī G. Timuška skaidroja, ka atstājis fronti nelabvēlīgo laika apstākļu dēļ, paredzot, ka tie “[...] Spānijas pilsoņu karu draud ievirzīt neinteresantā un samērā nenozīmīgā klusuma stadijā, un to ieildzināt līdz nākamā pavasara pirmajiem mēnešiem”.⁷³ O. Zeltiņš 1935.–1936. gadā par savu darbu mēnesī vidēji bija saņēmis 612 latu,⁷⁴ tādēļ arī korespondentu darba izmaksas un lasītāju intereses samazināšanās par Spānijas pilsoņu karu citu starptautisku notikumu un konfliktu kontekstā varēja būt iemesls lēmumam atstāt Spāniju pirms pilsoņu kara beigām.

Latvijas preses korespondenti – O. Zeltiņš un G. Timuška – sniedza reportāžas par Spānijas pilsoņu karu no Latvijas oficiāli neatzītās nacionālistu puses. Iespējams, šādu izvēli noteica Spānijas Republikas tēls kara sākumā, ko veidoja detalizēta informācija par teroru republikāņu pusē un informācijas trūkums par nacionālistu īstenotajām represijām. Ņemot vērā stingro ārvalstu preses pārstāvju kontroli nacionālistu pusē, Latvijas preses korespondentiem

nebija iespējams atainot norises pietuvināti objektivitātei, uz ko pēc atgriešanās Latvijā norādīja arī O. Zeltiņš, kurš, nonākot konfliktā ar nacionālistu puses varas iestādēm, bija spiests atstāt Spāniju. Minēto informācijas pasniegšanas apstākļu dēļ abu Latvijas preses korespondentu reportāžas Spānijas pilsoņu kara kauju un abu pušu apstākļu pētniecībā kā avots izmantojamas piesardzīgi, turklāt tikai kontekstā ar historiogrāfijas pētījumiem.

Gan O. Zeltiņa, gan G. Timuškas reportāžās iekļautā informācija raksturoja nacionālistu propagandas elementus, it īpaši uzsverot republikāņu īstenotās represijas. O. Zeltiņš sevi pozicionēja kā neitrālu žurnālistu, tomēr arī pēc atgriešanās Latvijā korespondenta rakstos atrodami viedokļi, kas simpatizēja nacionālistiem, lai gan O. Zeltiņš izteica arī kritiku. Savukārt G. Timuška pēc Gernikas apmeklējuma sāka paust neitrālu viedokli, raksturojot kara nežēlīgumu kopumā – šāds naratīvs dominēja arī G. Timuškas lekcijās pēc atgriešanās Latvijā.

Abu Latvijas preses korespondentu reportāžas atainoja darba specifiku nacionālistu pusē – nepieciešamību saņemt atļaujas, informācijas ievākšanas grūtības, ārvalstu preses pārstāvju kontroli. Uzturēšanās Spānijā sniedza iespēju arī vērot spāņu tradīcijas un aplūkot kultūrvēsturiskas vietas. Vienlaikus darbs bija saistīts ar zināmu risku, it īpaši apmeklējot frontes pirmās līnijas, turklāt G. Timuška bija vairākkārt nokļuvis neitrālajā joslā starp republikāņu un nacionālistu frontes līnijām. No 1937. gada vidus citu starptautisku konfliktu, finansiālu apstākļu un jaunu rakursu trūkuma dēļ informācijas pasniegšanā daudzi ārvalstu preses korespondenti atstāja Spāniju. Visticamāk, minēto savstarpēji saistīto apstākļu dēļ arī G. Timuška 1937. gada novembrī atgriezās Latvijā.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Raksta pamatā ir gan autores maģistra darbs “Latvijas un Spānijas attiecības 1921.–1940. gadā” (Latvijas Universitāte, 2018), darba zinātniskais vadītājs – profesors Ēriks Jēkabsons, gan autores referāts “Žurnālisti Spānijas pilsoņu karā: Latvijas kara korespondentu piemērs”, kas nolasīts konferencē “Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi IV” Valmierā 2018. gada 23. novembrī, tēzes publicētas tēžu krājumā ILZE BOLDĀNE-ZEĻENKOVA (sast.). Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi, IV: Konferences referātu tēzes. Rīga 2018, 12. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/45388> (skatīts 01.02.2019.).
- ² Spānijas pilsoņu kara laikā ārvalstu korespondenti bija, piemēram, laikrakstiem “Brīvā Zeme”, “Jaunākās Ziņas”, *Rigasche Rundschau*, “Rīts”, *Segodnja*. Tomēr Latvijas preses ārvalstu korespondentu tīkli un to specifika līdz šim ir maz pētīti. Fragmentāru informāciju iespējams iegūt tādos darbos kā RIHARDS TREIJS (red.). Latvijas Republikas prese, 1918–1940. Rīga 1996, 523 lpp.; ILGVARS BUTULIS. Prese. In: ILGVARS BUTULIS, INESIS FELDMANIS, ĒRIKS JĒKABSONS, INETA LIPŠA, AIVARS STRANGA, JĀNIS TAURĒNS, ANTONIJS ZUNDA. 15. maija Latvija. Rīga 2017, 175.–187. lpp.
- ³ TREIJS, Latvijas Republikas prese, 220., 227. lpp.; ROLANDS OZOLS. Pēdējā mohikāņa stāsts: redaktora atmiņas par pagājušām dienām un preses izdevumiem “Jaunākās Ziņas” un “Jaunās Ziņas”. Rīga 1992, 81.–82. lpp.
- ⁴ Brāļu karš pilnīgi noposta Spāniju. In: Jaunākās Ziņas, 24.07.1936., 13. lpp.
- ⁵ PAUL PRESTON. We Saw Spain Die: Foreign Correspondents in the Spanish Civil War. London 2008, [p. 23].
- ⁶ Ibidem.
- ⁷ O. Zeltiņš (dz. Goldfelds, 1889–1941) nereti raksturots kā piedzīvojumu meklētājs. Dzimis Hamburgā, Vācijas impērijā. Pirmajā pasaules karā piedalījies kaujās vācu armijas sastāvā. Iestājies Baltijas landesvērē, bet 1919. gada martā – 1. latviešu atsevišķajā bataljonā. Ieguvis Latvijas pavalstniecību un 1922. gadā mainīja savu uzvārdu uz latvisko “Zeltiņš”. Apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni (III šķira). 1924. gadā O. Zeltiņš devās ceļojumā uz Āfriku, par tur pieredzēto sarakstījis grāmatu “7000 kilometru caur vientuļo Āfriku”. Aktīvi darbojies žurnālistikā, tādēļ Marokas konflikta laikā nonācis Spānijas cietumā. Kā korespondents laikrakstam “Jaunākās Ziņas” rakstījis reportāžas no Palestīnas un Spānijas. Pēc Latvijas okupācijas arestēts un 1941. gada 28. jūlijā Maskavā nogalināts. Sk. biogrāfiju sikāk: ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas armijas augstākie virsnieki, 1918–1940: biogrāfiska vārdnīca. Rīga 1998, 506. lpp.
- ⁸ Otto Zeltiņš ceļā uz Spāniju. In: Jaunākās Ziņas, 11.08.1936., 1. lpp.
- ⁹ Otto Zeltiņa piedzīvojumi Spānijā. In: Rīts, 15.12.1936., 11. lpp.; D. Jaunā apgaismojumā. In: Brīvā Jaunatne, 15.01.1937., 3. lpp.; Spānija – pilsoņu kara ugunis. In: Jaunākās Ziņas, 16.12.1937., 10. lpp.
- ¹⁰ Piemēram, PRESTON, We Saw Spain Die; DAVID DEACON. British news media and the Spanish Civil War: tomorrow may be too late. Edinburgh 2008. Pieejams: <https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/handle/2134/15399> (skatīts 10.10.2018.); RAFAEL CORDERO AVILÉS. Periodismo y periodistas republicanos en el Madrid de la Guerra Civil (1936–1939). Ph. D. Universidad Complutense de Madrid. Madrid 2018. Pieejams: <https://eprints.ucm.es/46417/1/T39580.pdf> (skatīts 01.02.2019.).
- ¹¹ OTO ZELTIŅŠ. O. Zeltiņa telegramma no Spānijas. In: Jaunākās Ziņas, 02.09.1936., 1. lpp.
- ¹² Otto Zeltiņš ceļā uz Spāniju; GEORGS TIMUŠKA. Patiesība par brīvprātīgajiem Spānijā. In: Jaunākās Ziņas, 20.10.1937., 8. lpp.
- ¹³ LUIS ARIAS GONZÁLEZ. El papel del oficial de prensa en el Bando Nacional: Gonzalo de Aguilera Munro. In: Investigaciones históricas 33. Valladolid 2013, pp. 199–200. Pieejams: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4482207> (skatīts 10.10.2018.).
- ¹⁴ ANTHONY BEEVOR. The Spanish Civil War. London 1999, pp. 172–175.

- ¹⁵ ZELTIŅŠ. Mūsu līdzstrādnieka saruna ar spāņu Marokas ģenerālgubernatoru. In: Jaunākās Ziņas, 26.08.1936., 10. lpp.
- ¹⁶ Neoficiālā Spānijas nacionālistu valdības pārstāvja Latvijā Hesusa de Ensio i Kortesa (*Jesús de Ensio i Cortes*) izsniegtā vīza G. Timuškam Latvijas Republikas ārzemju pasē Nr. 001420, 09.11.1936. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVVA), 3234-33-71701, 11. lp.; TIMUŠKA. Nacionālo karapulku vadības galvenā mitnē. In: Jaunākās Ziņas, 05.12.1936., 6. lpp.
- ¹⁷ Atkāpies no amata Spānijas chargē d'affaire. In: Brīvā Zeme, 01.08.1936., 21. lpp.; Galvas pilsētas jaunākie notikumi. In: Brīvā Zeme, 19.10.1936., 15. lpp.; Spānijai Latvijā divi diplomātiskie pārstāvji. In: Jaunākās Ziņas, 19.10.1936., 6. lpp.
- ¹⁸ Galvas pilsētas jaunākie notikumi; Jaunais Spānijas pārstāvis Rīgā. In: Rīts, 18.10.1936., 15. lpp.
- ¹⁹ Spānijas pilnvarotā lietveža Latvijā Seferino Palensijas i Alvaresa Tubava (*Ceferino Palencia y Alvarez Tubau*) privāta vēstule Spānijas vēstniekam Francijā Luisam Arakistainam Kevedo (*Luis Araquistáin Quevedo*) [spāņu val.], 09.12.1936. Archivo Histórico Nacional, Madrid, Diversos-Araquistain, 35, N. 6.
- ²⁰ Spānijas sūtņa intervija. In: Cīņa, 09.1938., 4. lpp.
- ²¹ PRESTON, We Saw Spain Die, [pp. 22–23].
- ²² DEACON, British news media and the Spanish Civil War, p. 23.
- ²³ Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļas vadītāja Arnolda Skrēbera ziņojums Latvijas ārkārtējam sūtnim un pilnvarotajam ministram Francijā Oļģerdam Grosvaldam, 20.11.1936. LNA LVVA, 2575-7-1961, 1. lp.
- ²⁴ Ibidem.
- ²⁵ Ibidem.
- ²⁶ PRESTON, We Saw Spain Die, [pp. 24–25].
- ²⁷ Latviešu filmoperators spāņu gūstā. In: Brīvā Zeme, 28.12.1936., 7. lpp.; ELIZABETE DOREDA. Zeme man ir apaļa: filmu reportiera latvieša Jāņa Doreda dēkas un piedzīvojumi. Rīga 1993, 190. lpp.
- ²⁸ DEACON, British news media and the Spanish Civil War, pp. 15–16.
- ²⁹ CARLOS GIL ANDRÉS, JULIÁN CASANOVA. Historia de España en el siglo XX. Barcelona 2011, [pp. 216–217].
- ³⁰ PRESTON, We Saw Spain Die, [pp. 24–25]; DEACON, British news media and the Spanish Civil War, p. 27.
- ³¹ DEACON, British news media and the Spanish Civil War, p. 27.
- ³² ZELTIŅŠ. O. Zeltiņa iespaidi Seviljā. In: Jaunākās Ziņas, 05.09.1936., 14. lpp.
- ³³ Mūsu līdzstrādnieks Otto Zeltiņš Spānijas cīņu vietās. In: Jaunākās Ziņas, 03.10.1936., 16. lpp.; ZELTIŅŠ. Cīņa par Toledu. In: Jaunākās Ziņas, 08.10.1936., 10. lpp.; ZELTIŅŠ. Alžesirasā – pilsoņu kara joslā. In: Jaunākās Ziņas, 09.09.1936., 6. lpp.
- ³⁴ TIMUŠKA. Sācies izšķirošais uzbrukums Madrīdei. In: Jaunākās Ziņas, 01.12.1936., 1. lpp.
- ³⁵ TIMUŠKA. Pa anarchistu apdraudētu lielceļu uz Malagu. In: Jaunākās Ziņas, 27.02.1937., 6. lpp.
- ³⁶ TIMUŠKA. Mūsu līdzstrādnieka radiogramma no ieņemtās Bilbao pilsētas. In: Jaunākās Ziņas, 21.06.1937., 1. lpp.
- ³⁷ GONZÁLEZ, El papel del oficial de prensa en el Bando Nacional, pp. 203–224.
- ³⁸ PRESTON, We Saw Spain Die, [p. 29].
- ³⁹ ZELTIŅŠ. Kritusi Makeda. In: Jaunākās Ziņas, 23.09.1936., 1. lpp.; ZELTIŅŠ. Mūsu līdzstrādnieks vēro Toledas šturmešanu. In: Jaunākās Ziņas, 29.09.1936., 6. lpp.; ZELTIŅŠ. Ģen. Franko izsludinās par nacionālās Spānijas valsts galvu. In: Jaunākās Ziņas, 30.09.1936., 7. lpp.; ZELTIŅŠ. Cīņa par Toledu.

- ⁴⁰ TIMUŠKA. Ceļā uz Madrides fronti. In: Jaunākās Ziņas, 19.12.1936., 35. lpp.; TIMUŠKA. Atbrīvotā Malagā. In: Jaunākās Ziņas, 04.03.1937., 6. lpp.; TIMUŠKA. Santanderas kara rūpniecības centrā Reinosa. In: Jaunākās Ziņas, 24.08.1937., 4. lpp.
- ⁴¹ ZELTIŅŠ. Pilsoņu karš – uz dzīvību un nāvi. In: Jaunākās Ziņas, 15.09.1936., 5. lpp.; ZELTIŅŠ. Brāļu kaps Kazaljā de la Sjerra. In: Jaunākās Ziņas, 23.09.1936., 6. lpp.; TIMUŠKA. Pārbēdzēju stāsti. In: Jaunākās Ziņas, 31.12.1936., 6. lpp.; TIMUŠKA. Madrides ieņemšanas jaunais plāns sāk piepildīties. In: Jaunākās Ziņas, 05.01.1937., 6. lpp.; TIMUŠKA. Malagas kuģa-cietuma gūsteknes stāsts. In: Jaunākās Ziņas, 06.03.1937., 5. lpp.
- ⁴² TIMUŠKA. Dun pilsoņu kara lielgabali. In: Jaunākās Ziņas, 11.12.1936., 2. lpp.
- ⁴³ PRESTON, We Saw Spain Die, [pp. 24–25].
- ⁴⁴ Otto Zeltiņš noturēs lekciju latviešu valodā “Spānijas tautas traģēdija”. In: Jaunākās Ziņas, 15.01.1937., 15. lpp.
- ⁴⁵ Tragedija Ispanii. In: Segodnja, 15.12.1936., s. 6; Otto Zeltiņa piedzīvojumi Spānijā; D. Jaunā apgaismojumā.
- ⁴⁶ Otto Zeltiņa piedzīvojumi Spānijā.
- ⁴⁷ 1936. gada oktobri laikrakstā “Rīts” publicēti vairāki kāda Latvijas pilsoņa Kārļa Krauzes raksti par viņa pieredzi, cenšoties izkļūt no Spānijas. K. Krauze esot bijis ieslodzīts Valensijas “čekas” pagrabos, līdz no tiem izbēdzis, kā arī redzējis, ka Valensijā nežēlīgi nošauj ieslodzītos, kuru kopskaits sasniedzis vairāk nekā tūkstoti. Raksti neturpinājās, kad novembra sākumā tika publicēta informācija, ka par kažoka zādzību aizturēts kāds vīrietis, kuram bija viltota pase uz Alviza Bromana vārda. Aizturētais skaidrojās, ka patiesībā ir no Spānijas tikko atgriezies K. Krauze, bet vēlāk pratināšanā atzinies, ka ir odesietis Sergejs Gucaki. KĀRLIS KRAUZE. Valensijas čekas pagrabos. In: Rīts, 22.10.1936., 8. lpp.; KRAUZE. Skriešanās ar nāvi. In: Rīts, 25.10.1936., 3. lpp.; Bēglis no Spānijas, zagtais kažoks un cilvēks ar 3 vārdiem. In: Latgales Vēstnesis, 06.11.1936., 2. lpp.
- ⁴⁸ D. Jaunā apgaismojumā.
- ⁴⁹ OZOLS, Pēdējā mohikāņa stāsts, 84. lpp.
- ⁵⁰ Vispārīgu informāciju iespējams iegūt tādos darbos kā TREIJS, Latvijas Republikas prese, 523 lpp.; VALDIS BĒRZIŅŠ (red.). 20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj. Rīga 2003, 1022 lpp.
- ⁵¹ ZELTIŅŠ. Pilsoņu karš radiofonos. In: Jaunākās Ziņas, 08.09.1936., 2. lpp.; Otto Zeltiņa piedzīvojumi Spānijā; D. Jaunā apgaismojumā.
- ⁵² ZELTIŅŠ. Alžesirasā – pilsoņu kara joslā.
- ⁵³ ZELTIŅŠ. Spānijas traģēdija. In: Jaunākās Ziņas, 26.11.1936., 10. lpp.
- ⁵⁴ Ibidem.
- ⁵⁵ Tragedija Ispanii.
- ⁵⁶ TIMUŠKA. Viena diena sarkanajā Spānijā. In: Jaunākās Ziņas, 05.06.1937., 5. lpp.
- ⁵⁷ Ibidem.
- ⁵⁸ TIMUŠKA. Gernikas drupās. In: Jaunākās Ziņas, 06.08.1937., 4. lpp.
- ⁵⁹ TIMUŠKA. Ar leģionāriem uz Santanderu. In: Jaunākās Ziņas, 27.08.1937., 4. lpp.
- ⁶⁰ Spānija – pilsoņu kara ugunis; Lekcija par Spāniju. In: Zemgales Balss, 08.01.1938., 8. lpp.
- ⁶¹ TIMUŠKA. Mūsu līdzstrādnieka radiogramma no ieņemtās Bilbao pilsētas.
- ⁶² ZELTIŅŠ. Kā atbrīvoja Toledo. In: Jaunākās Ziņas, 13.10.1936., 4. lpp.; TIMUŠKA. Ložu krusā “nevienam nepiederošā zemē”. In: Jaunākās Ziņas, 08.07.1937., 4. lpp.; TIMUŠKA. Kur sagrauj gadu simtos sakrātas vērtības. In: Jaunākās Ziņas, 17.07.1937., 6. lpp.; TIMUŠKA. Starp divām ugunīm. In: Jaunākās Ziņas, 31.08.1937., 4. lpp.
- ⁶³ TIMUŠKA. Pa asinīm slacītu tiltu uz Irunu. In: Jaunākās Ziņas, 30.11.1936., 2. lpp.

- ⁶⁴ TIMUŠKA. Pilsoņu karš sniegotās kalnu grēdās. In: *Jaunākās Ziņas*, 16.01.1937., 4. lpp.; TIMUŠKA, Patiesība par brīvprātīgajiem Spānijā, 8. lpp.
- ⁶⁵ TIMUŠKA. G. Kā tagad izskatās Madrides frontē. In: *Jaunākās Ziņas*, 05.05.1937., 6. lpp.
- ⁶⁶ TIMUŠKA. Svētdiena nacionālās Spānijas galvaspilsētā. In: *Jaunākās Ziņas*, 02.12.1936., 2. lpp.; TIMUŠKA. Skats uz Bilbao. In: *Jaunākās Ziņas*, 07.07.1937., 4. lpp.
- ⁶⁷ O. Zeltiņa lūgums tautas labklājības ministram Vladislavam Rubulim, 02.02.1937. LNA LVVA, 5213-1-5377, 2. lp.
- ⁶⁸ Akta par pensijas piešķiršanu zinātniekiem, literātiem un māksliniekiem saskaņā ar likuma par pensijām III daļu noraksts, 15.04.1937. *Ibidem*, 1. lp.
- ⁶⁹ Piemēram, laikraksta “*Jaunākās Ziņas*” 1936. gada 12. oktobra numurā publicēta ar 12. oktobri datēta O. Zeltiņa telegramma un ar 2. oktobri datēts raksts, “*Jaunāko Ziņu*” 1937. gada 13. jūlija numurā publicēta gan G. Timuškas telegramma par notikumiem Madrides apkārtnē, gan ar jūniju datēts raksts par Bilbao fronti. ZELTIŅŠ. Nacionālās Spānijas un Marokas ieroču brālības demonstrācija Seviļā. In: *Jaunākās Ziņas*, 12.10.1936., 1. lpp.; ZELTIŅŠ. Pa pilsoņu kara postažām. In: *Jaunākās Ziņas*, 12.10.1936., 2. lpp.; TIMUŠKA. Sarkanie met vēl 40 000 vīru Madrides kaujā. In: *Jaunākās Ziņas*, 13.07.1937., 8. lpp.; TIMUŠKA. Bez maizes, ūdens un gaismas palikušajā Bilbao. In: *Jaunākās Ziņas*, 13.07.1937., 5. lpp.
- ⁷⁰ ZELTIŅŠ. Seviļa kara drudzī. In: *Jaunākās Ziņas*, 14.09.1936., 10. lpp.; TIMUŠKA. Arvien tuvāk fronteī. In: *Jaunākās Ziņas*, 08.12.1936., 2. lpp.
- ⁷¹ DEACON, *British news media and the Spanish Civil War*, p. 51.
- ⁷² TIMUŠKA. Astūriešu izmisuma ciņas. In: *Jaunākās Ziņas*, 02.10.1937., 4. lpp.
- ⁷³ TIMUŠKA. Patiesība par brīvprātīgajiem Spānijā.
- ⁷⁴ Laikraksta “*Jaunākās Ziņas*” ziņojums Sociālās apgādības departamenta Pensiju nodaļai par O. Zeltiņa nodarbinātību un atalgojumu, 05.03.1937. LNA LVVA, 5213-1-5377, 10. lp.

SUMMARY

Several Latvian newspapers had foreign correspondents abroad – some of them were Latvian citizens who resided out of the country, while others were foreigners who wrote articles from their home country. Among Latvian newspapers, *Jaunākās Ziņas* had the broadest correspondent network abroad – the newspaper could also send its correspondents to report from conflict zones. Almost one thousand correspondents from around the world went to Spain to witness the Spanish Civil War. Among them were Latvian citizens O. Zeltiņš and G. Timuška employed by newspaper *Jaunākās Ziņas*. The article analyses the specifics of their work and the information that O. Zeltiņš and G. Timuška provided in their reportages during their stay in Spain from September 1936 to October 1937.

At the beginning of the Spanish Civil War, there was more news about the terror on the Republican zone, as most of the foreign correspondents were located in Madrid or Barcelona and as not too many foreign press representatives spoke Spanish. Thus, they could not communicate with Spaniards fleeing from the African army. The dominant news about the Republican terror negatively influenced the image of the Spanish Republic. Both Latvian press correspondents were reporting from the Nationalist zone.

There were several major differences between the correspondents' working conditions on the Republican and the Nationalist zone that was more controlling and more frequently expelled foreign correspondents. The rebels deeply invested in propaganda and censorship, and by controlling the movement of foreign correspondents tried to hide their

massacres from the foreign press. Those who did not respect the rules would have to face consequences. This was also the case of O. Zeltiņš, who had arrived in Spain only in September 1936 and was forced to leave it in a hurry in November. G. Timuška as a replacement arrived in Spain in the same month – November 1936.

The reportages written in Spain by O. Zeltiņš and G. Timuška contain Nationalist propaganda elements – both correspondents used eyewitness accounts that described the Republican terror but there was no mention of the Nationalist terror. G. Timuška even had eyewitness accounts that described the ‘white terror’ as a myth fabricated by the Republicans. Nevertheless, propaganda was an important part of the war both on Nationalist and Republican zone – the reportages written by the Latvian press correspondents can also serve as an evidence of this truth.

After returning to Latvia, O. Zeltiņš stated that it was not possible to report objectively from the Nationalist zone. This statement and also the way how the rebels controlled foreign press representatives prove that the information provided by Latvian correspondents in the reportages can be used as a source to analyse the development and the battles of the Spanish Civil War only with a reserve and together with historical monographs. It is also important to note that the reportages could have been influenced by their author’s personal views which, in some cases, also might have been censored by the rebels or Latvian press censorship on which further in-depth research is needed.

O. Zeltiņš asserted that he was a neutral journalist, yet some statements can be found even after his return to Latvia that would suggest his sympathy with the rebels. Nevertheless, O. Zeltiņš did not avoid criticizing the rebels. The opinion of G. Timuška started to change after he visited the destroyed Guernica. The correspondent began to write more about the cruelty of both sides and it was his main narrative in the lectures he gave after returning to Latvia.

Both Latvian correspondents had to face risks and uncomfortable living conditions. In the company of the one of the most famous rebel press officers – Gonzalo de Aguilera Munro, G. Timuška had been in the neutral territory between the front lines, he also slept under the bushes in the front line. Meanwhile, O. Zeltiņš had lost the ability to work and at the age of 47 requested a pension. Due to other conflicts, financial aspects and the lack of new angles in the reportages by the middle of 1937 many newspapers and news agencies started to withdraw their correspondents from Spain – this was also the case of G. Timuška, who returned to Latvia in November 1937.